

érintkeznek a metanarráció korábbi, az elbeszélő szerepét fenntartó „explicit megnyilatkozásaival”. „Az elbeszélő hangját eltüntető elbeszélés így sokkal intellektuálisabban aktivizálja a befogadót, mint a mítikus történetmondás kollektív érdekelt-ségét pótló transzcendentális narrátor invitáló-kalauzoló igyekezete, vagy akár annak későbbi, az egész szöveget uraló, modern változatai.”

Csányi Erzsébet tanulmánykötetének a magyar regényekről szóló fejezetét most csak nagy vonalakban jellemeznénk. Két regény áll a vizsgálódások középpontjában. Az egyik *Hamvas Béla Karneválja*, a másik pedig *Esterházy Péter Termelési regénye*. A *Karnevál* értelmezése kapcsán három fő szempont mentén indul el az értekező. A szövegben megjelenő „strukturális viszonylatrendszer, a jelentésrétgazdóság és a diszkurzív nyelvhasználat képezi azt a kiindulópontot, ahonnan a *Karnevál* metatextualitása megközelíthető.” Az „epikai önreflexió” meghatározó szerepe a prózapoétikai elmélkedések és a metanarratív öntudat formáiban jelenik meg.

Esterházy Péter regényei kapcsán leginkább talán a szövegközöttség alaki sokszínűsége és széles értelmezési hálója az, ami a legnagyobb kihívást jelenti az értelmezők számára. A *Kettőtört toll* című feje-

zet is ezt az utat követi, elsősorban a paratextuális viszonyok feltárásával. „A paratextológiai elemek (...) egy műalkotásban eleve az öntudat, az önértelmezés, az önárnyalás, a kívülről befelé irányuló szövegközöttség metanyelvi mozzanatát képezik.” Esterházy regényeiben realizálódik a leginkább, a nyelvjátékok révén, a jelentésbeli és nyelvi diszperzió. Ez a gondolat átvezet minket ahhoz az összefoglaló megállapításhoz, amely *A regény öntudatának* végső konklúziója is egyben.

A kötetben vizsgált művek mindegyike példa arra, hogy az esztétikai szövegalkotás egyik meghatározó intenciója a világnak mint önmagáról szóló beszédnek az elfogadásában rejlik. Csányi Erzsébet két olyan ország irodalmát igyekezett megvizsgálni, amely most újra keresi az utat, hogy negyven év után ismét az európai hagyomány folytonosságában találhassa meg a saját kultúrájából fakadó természetes helyét.

CSÁNYI ERZSÉBET: *A regény öntudata*. Metanarratív próza a jelenkori magyar és szerb irodalomban. Forum Könyvkiadó–Uroboros Könyvkiadó, Újvidék 1996.

Felkai Piroška

Kérdezni tudni kell

Horváth György: Vélemények mérlegen

A szerző a közvélemény-kutatás tudományáról, múltjáról, jelenéről, távlatairól írt könyvet. A könyv világos, élvezetes stílusban szól hozzánk; témájának feldolgozása egyszerre történeti és szisztematikus; a közvéleményről írott első monográfiától a közvélemény-kutatók utópiáig jut el.

A mint az köztudott, a legrangosabb, s legtekintélyesebb közvélemény-kutató az amerikai *George Gallup* volt (1901–1984). Intézetei fokozatosan behálózták a világot.

A magyarok közül e téren *Békés Ferenc*, *Surányi Bálint*, *Daróczy Sándor*, *Halász*

László, Hunyadi György, Marton L. Magda (attitűd-vizsgálatok), *Harkai Schiller Pál*, *Varga István*, *Katona György* (gazdaságlektan), *Horváth Barna*, *S. Molnár Edit*, *Szabó Klára* jeleskedtek. A közvélemény-kutatás bibliográfiáját *Lázár Guy* és *Virágh Éva* állították össze (1979-ben).

A szerző behatóan foglalkozik a politikai (elnökválasztások) és a piackutatáshoz kapcsolódó közvélemény-kutatással; külön alfejezet szól 1956-ról, illetve a rendszerváltásról. Tárgyalja a közvélemény-kutatás módszereit, a mintavételt, a megbízhatósági sávot, a tűréshatárt, a rétegzett mintavételt, a trendeket és paneleket. Vizsgálódásait a változó közvéleménnyel – a közvélemény dinamikájával (nem ritka eset, hogy a megkérdezettek az utolsó pillanatban megváltoztatják a véleményüket) – és a közvélemény-kutatók utópiáival fejezi be.

Az 51. oldalon a szerző megállapítja, hogy a közvélemény-kutatás történetének a mintavétel szempontjából három korszaka volt: „a fogd, ahol éred” (cath-as-can) szakasz, amely 1936-ig tartott, a kvótaszakasz, amely 1948-ban végképp diszkreditálódott (az 1948-as elnökválasztási verseny idején a lapok a közvélemény-kutatókra támaszkodva előre „megírták” Dewey győzelmét, de Truman győzött – óriási botrány volt) és a valószínűségi mintavétel szakasza, amely még ma is tart.

Horváth György rámutat, hogy a valószínűség-számítás a szerencsejátékok tanulmányozásából nőtt ki, hiszen a szerencsejátékok a szabályozott véletlenre épülnek.

Különös érdeklődésünkre tarthat számot mindaz, amit a kérdezés művészetével, a kérdőívek felépítésével, az interjúkészítéssel, a kérdéstípusokkal – zárt, nyitott, eldöntendő, feleletválasztásos (multiple choice question) – kapcsolatban mond el a szerző.

Szinte külön tudományág a válaszmegtagadás okainak a feltárása (időhiány; a közvélemény-kutatásról alkotott rossz vélemények; a félelem idegeneknek a lakásba való beengedésétől stb.)

A legfontosabb követelmény, hogy a kérdés szövegezése ne befolyásolja a válaszolókat.

Feltűnést keltett az az összehasonlító vizsgálat, amelyet a Gallup Közvéleménykutató Intézet öt kelet-európai országban 1990 és 1991 fordulóján végzett: ... a volt NDK-t nem tekintve, valójában a magyarok voltak akkor (is) a legkevésbé derülátóak.

S végül a *Bűn és bűnhődés* alcím alatt olvasható: „mennyire érzi biztonságban magát, ha sötétedés után lakása környékén sétál?” Az angolok 36%-a, az angol nők 54%-a vallotta meg a szorongását... Németországban 1993-ban a lakosság 45%-a fél a betöréstől, 40%-a a rablástól, 38%-a az agresszív fiatalok támadásától és 36%-a attól, hogy autóját feltörik. Az Amerikai Egyesült Államokban a lakosok 29%-a nem mer sötétedés után sétálni; van ahol a félelem szinte teljesen általános.

Horváth György könyve első osztályú szakkönyv – tanulmányozása jó szívvel ajánlható.

HORVÁTH GYÖRGY: *Vélemények mérlegen*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1996, 279 old.

Faludi Szilárd